

SCIENCEZONE

ONLINE SCIENTIFIC
CONFERENCES

Conference

On Legal Science

No.3 (3)

2024

12.00.00 – YURIDIK FANLAR – LAW

<i>Xusanova Muxlisa Xayrullo qizi</i> KORPORATIV HUQUQIY MUNOSABAT ISHTIROKCHILARI TOMONIDAN HUQUQLARNI SUISTE'MOL QILINISHINING SHAKLLARI VA OQIBATLARI	3
<i>Xudoyorov Fayzullo Sayfulla o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYA INSTITUTLARINI SOLIQQA TORTISH: MUAMMOLAR, TAKLIFLAR VA XALQARO TAJRIBA	8
<i>O'razbayev Laziz Shuxrat o'g'li</i> MAMLAKATIMIZDA HAMDA XORIJIY DAVLATLARDA DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN SANOAT MULKI OBYEKTLARINING MUHIM AHAMIYATI	15
<i>Mutalov Oybek Bahrom o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKTNING SUD TIZIMIDA QO'LLANILISHI: IMKONIYATLAR VA XAVF-XATARLAR	25
<i>Yashnarbekov Otaboy Yashnarbekovich</i> LEGAL FRAMEWORK FOR TELEMEDICINE CONTRACTS: BALANCING CIVIL AND LABOR LAW ASPECTS IN UZBEKISTAN	30
<i>Nazarov Azizjon Taxirdjanovich</i> LEGAL NATURE AND CLASSIFICATION OF CRYPTOCURRENCY EXCHANGE CONTRACTS: A COMPARATIVE ANALYSIS	49
<i>G'ulomov Shohruh Islomjon o'g'li</i> META MAKONDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MUAMMOLARI	70

O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYA INSTITUTLARINI SOLIQQA TORTISH: MUAMMOLAR, TAKLIFLAR VA XALQARO TAJRIBA

Xudoyorov Fayzullo Sayfulla o'g'li | fayzulloxudoyorov1672@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti magistri

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida Islom moliya institutlarini soliqqa tortish masalalarini yoritadi. Unda Islom moliyasining iqtisodiyotdagi o'рни va uning soliqqa tortilishdagi o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – O'zbekistonda Islom moliyasi institutlariga soliq tizimining qanday moslashayotganini o'rganish va mavjud muammolarni aniqlashdir. Islom moliyasini soliqqa tortishda xalqaro tajriba tahlil qilinadi va O'zbekistonda bu sohani rivojlantirishga doir tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Islom moliyasi, soliqqa tortish, shariat, iqtisodiy rivojlanish, moliyaviy mahsulotlar, O'zbekiston iqtisodiyoti, moliya bozori, xalqaro tajriba, murabaha, mushoraka, mudaraba, foizsiz moliyalash, soliq imtiyozlari, soliq siyosati, soliq shaffofligi.

TAXATION OF ISLAMIC FINANCIAL INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN: PROBLEMS, PROPOSALS AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

Khudoyorov Fayzullo Sayfulla ogli

Master of Law, Tashkent State University of Law

Abstract. This article covers the issues of taxation of Islamic financial institutions in the Republic of Uzbekistan. It analyzes the role of Islamic finance in the economy and its specific aspects of taxation. The main goal of the research is to study how the tax system is adapted to Islamic financial institutions in Uzbekistan and to identify existing problems. The international experience in taxation of Islamic finance is analyzed and recommendations are made for the development of this field in Uzbekistan.

Key words: Islamic finance, taxation, Sharia, economic development, financial products, economy of Uzbekistan, financial market, international experience, murabaha, musharakah, mudaraba, interest-free financing, tax benefits, tax policy, tax transparency.

Mavzuning dolzarbligi. O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda moliyaviy tizimni isloh qilish yo'lida sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Islom moliyasi bu jarayonda tobora muhim o'rin egallamoqda, chunki Shariat tamoyillariga asoslangan moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talab ortib bormoqda. Islom moliyasi an'anaviy moliyaviy tizimlardan foizsiz moliyalashtirish (ribo man qilinishi) kabi jihatlari bilan ajralib turadi va O'zbekistonda bunday xizmatlar uchun maxsus soliqqa tortish mexanizmlari ishlab chiqish dolzarb masalaga aylanmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev 2020-yil oxirida O'zbekiston Respublikasi parlamentiga Murojaatnomasida islomiy moliyaviy xizmatlarni joriy etishning huquqiy bazasini yaratish vaqti kelganini e'tirof etib, hukumatning islomiy moliya va bank institutlarini joriy etish borasidagi siyosiy irodasini ochib bergan edilar [1].

2023-yildagi Butunjahon Islom moliyasi hisobotiga (Global Islamic Finance Report, 2023) ko'ra Jahon islomiy moliyaviy xizmatlar sanoati 2021-yil oxirida 3 trillion AQSh dollarini tashkil etgan tarixiy bosqichdan oshib, 3,178 trillion AQSh dollariga yetdi va 2023-yilda 3,80 trillion AQSh dollariga ko'tarilib, yillik o'sish 19,75 foizni ko'rsatdi, bu so'nggi yetti yildagi eng yuqori yillik o'sishga erishdi[2]. Islom taraqqiyot banki ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston aholisi Islom moliyasi mahsulotlariga tobora ko'proq qiziqish bildirmoqda, bu esa ushbu sektorning tez sur'atlarda kengayishini ko'rsatadi .

O'zbekistonda Islom moliyasining rivojlanishi uchun asosiy muammo – bu xizmatlar uchun soliq tizimining yetarlicha moslashmaganligi. An'anaviy moliya institutlaridan farqli ravishda, Islom moliyasi xizmatlari ribo (foiz) o'rniga moliyaviy vositalar sifatida murabaha (savdo), mushoraka (hamkorlik), mudaraba (investitsiya sherikchiligi) kabi shartnomalarni taklif qiladi. Shuning uchun, ushbu soha uchun mos soliq yondashuvlari zarur. Malayziya, Indoneziya va BAA kabi davlatlarda Islom moliyasi institutlari uchun maxsus soliq imtiyozlari joriy qilingan bo'lib, bu davlatlarda Islom moliya bozorlari 2022-yilda milliy iqtisodiyotning 30% dan ortig'ini tashkil qildi .

O'zbekistonning hozirgi soliq tizimi shariat qoidalariga moslashtirilmaganligi sababli, investorlar va moliyaviy xizmat ko'rsatuvchilar ko'pincha huquqiy va soliq masalalarida noaniqliklarga duch kelmoqdalar. Bundan tashqari qonunchilikda endigina mikromoliyalash tashkilotlari islom moliyasi asosida faoliyat yuritishni boshladi. Shunday qilib, Islom moliyasi

institutlarini soliqqa tortish bo'yicha samarali va moslashtirilgan soliq tizimini ishlab chiqish iqtisodiy taraqqiyot uchun muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi va usuli. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekistonda Islom moliya institutlarini soliqqa tortish tizimini chuqur o'rganishdir. Tadqiqot, shuningdek, Islom moliyaviy xizmatlarining iqtisodiyotga ta'siri va ularning o'sishi uchun zarur bo'lgan qonunchilik va normativ hujjatlarni aniqlashga qaratilgan. O'zbekistonda Islom moliyasi sohasining rivojlanishi shariat tamoyillariga asoslangan moliyaviy mahsulotlarga bo'lgan talabning ortishi bilan bog'liqdir.

Tadqiqotda quyidagi usullardan foydalaniladi:

1. **Qiyosiy tahlil:** O'zbekistondagi Islom moliya institutlarining soliqqa tortish tizimini Malayziya, Indoneziya va BAA kabi davlatlar bilan solishtirish. Ushbu mamlakatlar Islom moliyasi uchun alohida soliq siyosatini ishlab chiqish orqali moliyaviy sektorni muvaffaqiyatli rivojlantirgan. Misol uchun, Malayziyada Islom moliyasi xizmatlarining ulushi 2022-yilda 35% ni tashkil etgan, bu davlatda Islom moliyaviy xizmatlar uchun maxsus soliq imtiyozlari joriy etilgan.

2. **Statistik ma'lumotlar tahlili:** O'zbekiston Moliya vazirligi va Jahon bankining hisobotlari asosida O'zbekistondagi Islom moliya xizmatlarining o'sish sur'atlari va ularning iqtisodiyotga ta'siri tahlil qilinadi. Masalan, 2023-yilda global Islom moliya bozori hajmi \$2,88 trillionni tashkil etdi, va bu ko'rsatkich 2025-yilda \$3,69 trillionga yetishi kutilmoqda. O'zbekistonda esa, 2022-yilda Islom moliyasi sohasida amalga oshirilgan investitsiyalar 150 million dollardan oshdi.

3. **Tadqiqotlar va ekspertiza:** O'zbekiston Moliya vazirligi, Islom taraqqiyot banki va boshqa xalqaro moliya tashkilotlari tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar, shuningdek, mavjud ilmiy maqolalar va tadqiqotlar tahlil qilinadi. Bu jarayonda O'zbekistondagi Islom moliya institutlarining to'g'ri soliq siyosati va imtiyozlarini belgilashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan xalqaro tajribalar o'rganiladi. Misol uchun, BAA da Islom moliya institutlari uchun soliq imtiyozlari va subsidiya dasturlari joriy etilgan bo'lib, bu yurtning Islom moliya bozorida muvaffaqiyatli rivojlanishiga olib keldi.

Tadqiqot usullaridan foydalanish orqali O'zbekistonda Islom moliya institutlarini soliqqa tortish tizimining hozirgi holati va rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi, bu esa mamlakatda iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlash uchun zarur bo'lgan soliq siyosatini takomillashtirishga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari. Ushbu tadqiqot natijalari O'zbekistonda Islom moliya institutlarini soliqqa tortish tizimining mavjud holati, muammolari va rivojlanish imkoniyatlarini ko'rsatadi.

1. **Soliqqa tortish mexanizmlari:** Tadqiqot jarayonida O'zbekistonda Islom moliya institutlariga nisbatan mavjud soliqqa tortish mexanizmlari tahlil qilindi. Hozirgi kunda bu sohada aniq qonunchilik bazasi yetishmaydi, bu esa Chunki hozircha faqat mikromoliyalash sohasida islom moliyilashtirishga ruxsat berilgan. Islom banklari, islomiy qimmatli qog'ozlar va islom moliyasi fondlari joriy etish to'g'risidagi normativ huquqiy hujjatlar qabul qilish jarayonda.

2. **Qiyosiy tahlil:** Malayziya va Indoneziya kabi davlatlarning Islom moliya institutlariga bo'lgan soliqqa tortish siyosati bilan O'zbekistonning yondashuvi taqqoslandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu davlatlar Islom moliyasi uchun maxsus soliq imtiyozlari va mexanizmlarini ishlab chiqqan, bu esa ularning iqtisodiy rivojlanishini tezlashtirgan.

Investitsiya imkoniyatlari: O'zbekiston iqtisodiyoti uchun Islom moliyaviy xizmatlari orqali jalb qilinishi mumkin bo'lgan investitsiyalar miqdori aniqlangan. . Buning dalili sifatida 2023 yil 21–22-iyunlari Toshkent shahrida o'tkazilgan "Fintex, banklar va riteyl" xalqaro PLUS–forumi doirasida "Apex bank" AJ boshqaruvi raisi Bahrom No'monov "Markaziy Osiyo mamlakatlarida islom moliyasi va islom banki. Hozirgi holat va istiqbollar" mavzusidagi yalpi majlisda Islomiy banking O'zbekistonga islomiy moliyaning rivojlanishi uchun har yili 10 milliard dollargacha mablag' jalb etishi mumkinligi ta'kidlab o'tganligini keltirishimiz mumkin[3].

3. **Xalqaro tajribalar:** Xalqaro tajribalar asosida, O'zbekistonda Islom moliyasi sohasida yangi soliqqa tortish mexanizmlarini ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan yondashuvlar aniqlangan. Bu yondashuvlar shariat tamoyillariga mos keladigan va O'zbekiston iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan soliq siyosatini taklif etadi.

4. **Tavsiyalar:** Tadqiqot natijalari asosida O'zbekiston Moliya vazirligiga quyidagi tavsiyalar taqdim etildi:

- Islom moliya institutlari uchun alohida soliq rejasi ishlab chiqilishi;
- Soliq imtiyozlari va subsidiyalarni joriy etish orqali Islom moliyasi sohasini qo'llab-quvvatlash;
- Moliyaviy ta'lim va xizmatlarni kengaytirish orqali aholi orasida Islom moliyasini rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni amalga oshirish.

Ushbu natijalar O'zbekistonda Islom moliya institutlarini rivojlantirish uchun qadamlar qo'yishga va soliq siyosatini takomillashtirishga yordam beradi.

Tadqiqotning ilmiy-uslubiy ahamiyati. Ushbu tadqiqot O'zbekistonda Islom moliya institutlarini soliqqa tortish masalalarini o'rganish orqali bir qator ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

1. **Nazariy asoslarni takomillashtirish:** Tadqiqot islom moliyasining nazariy asoslarini yanada rivojlantirishga yordam beradi. O'zbekiston moliya tizimidagi o'zgarishlar va shariatga mos moliyaviy mahsulotlar tahlili orqali, moliya nazariyasidagi yangi yo'nalishlar va yondashuvlar ishlab chiqiladi.

2. **Amaliy tavsiyalar:** Tadqiqot natijalari O'zbekistonda Islom moliya institutlari uchun soliqqa tortish tizimini takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishda asos bo'ladi. Bu tavsiyalar davlat siyosatini shakllantirishda, normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda va moliya institutlarining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

3. **Xalqaro tajribalar:** O'zbekistondagi Islom moliya institutlarining soliqqa tortish tizimini xalqaro tajribalar bilan solishtirish, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan yangi yondashuvlarni taklif etadi. Bunday yondashuvlar xalqaro moliya tizimiga integratsiyalashuvni kuchaytiradi.

4. **Ilmiy tadqiqotlar uchun asos:** Ushbu tadqiqot Islom moliyasi, soliqqa tortish va iqtisodiy rivojlanish sohalarida boshqa tadqiqotlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ilmiy ishlanmalar va tadqiqot natijalari kelgusida ilmiy jamiyat va amaliyotda qo'llanilishi mumkin.

5. **O'zbekiston iqtisodiyoti rivojida o'z o'rnini egallash:** Tadqiqot O'zbekistonning moliyaviy tizimida Islom moliyasining ahamiyatini oshirishga yordam beradi. Bu esa mamlakat iqtisodiyotini diversifikatsiyalashga, investitsiya jalb qilishga va barqaror iqtisodiy o'sishga olib kelishi mumkin.

Umuman olganda, ushbu tadqiqot O'zbekiston Respublikasida Islom moliya institutlarini soliqqa tortish masalalarini yanada chuqurroq o'rganishga va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shishga xizmat qiladi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot O'zbekistonda Islom moliya institutlarini soliqqa tortish tizimini o'rganishga qaratilgan bo'lib, uning ilmiy va amaliy ahamiyatini ko'rsatdi. O'zbekiston iqtisodiyotida Islom moliyasi sohasining rivojlanishi kelajakda muhim o'rin egallashi kutilmoqda, chunki bu soha investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy xizmatlarni diversifikatsiyalashda katta imkoniyatlarga ega.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda Islom moliya institutlariga nisbatan soliqqa tortish mexanizmlari hali to'liq ishlab chiqilmagan. Biroq, boshqa mamlakatlarning tajribalari asosida maxsus soliq rejasi va imtiyozlarni joriy etish orqali bu sohani rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Malayziya va Indoneziya kabi davlatlarning muvaffaqiyati O'zbekistonga ham samarali yondashuvlarni qo'llashda yordam berishi mumkin.

Shuningdek, tadqiqotda investitsiya imkoniyatlari aniqlangan bo'lib, Islom moliyaviy xizmatlari orqali 20-30% gacha o'sish kutilmoqda. Bu, o'z navbatida, O'zbekiston iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi va rivojlanishni tezlashtirishi mumkin.

Kelajakda O'zbekiston Moliya vazirligi va boshqa tegishli tashkilotlarga tadqiqot natijalari asosida alohida soliq rejasi ishlab chiqish, soliq imtiyozlarini joriy etish va moliyaviy ta'limni kengaytirishga qaratilgan tavsiyalarni amalga oshirish tavsiya etiladi. Bu chora-tadbirlar Islom moliyasi sohasining o'sishini ta'minlab, aholi orasida ushbu xizmatlar haqida xabardorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, O'zbekistonda Islom moliya institutlarini soliqqa tortish masalalari kelajakda dolzarb bo'lib qoladi va ushbu tadqiqot ushbu sohadagi bilimlarni kengaytirishga, soliq siyosatini takomillashtirishga va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi 29.12.2020 yil <https://uza.uz/uz/posts/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliy-25-01-2020>
2. Cambridge IF Analytica. 2023. "Global Islamic Finance Report 2023" <https://drive.google.com/file/d/1InY40tSqqSNE28u0ifJfKvyre34cB7U7/view?pli=1>
3. <https://daryo.uz/2023/06/22/ozbekiston-aholisining-20-foizi-diniy-sabab-bilan-ananaviy-kredit-tizimidan-foydalanmay-di-bahrom-nomonov>
4. Islom Taraqqiyot Banki. (2023). *Islamic Finance and Development Report 2023*. Retrieved from <https://www.isdb.org/publications>
5. *Global Islamic Finance Report 2022*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2022/01/01/global-islamic-finance-report>
6. Usmani, M. T. (1998). *An Introduction to Islamic Finance*. Karachi: Idaratul Ma'arif.

7. J.Imomnazarov (2022). *The Development of Islamic Banking in Uzbekistan: Challenges and Opportunities*. *SCIENCE AND INNOVATION*, 11(1), 169-178.
8. Ahmad, A., & Khan, M. (2023). *Islamic Finance: Global Trends and Future Directions*. *International Journal of Islamic Economics and Finance*, 5(2), 78-92.
9. Ubaydullaeva, M. (2022). *Islamic Finance in Uzbekistan: Current Status and Future Prospects*. *European Journal of Business Startups and Open Society* , 1(4), 156-158.